

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/185007,Joanna-Zelazko-W-goscinnym-kraju-Ariow.html>
24.04.2024, 08:55

Joanna Żelazko: W gościnnym „kraju Ariów”

Formowanie oddziałów wojskowych z Polaków wywiezionych w głąb Związku Sowieckiego napotkało wiele trudności - zarówno obiektywnych, jak i spowodowanych wrogością komunistycznych władz. Armia szybko stała się nie tylko przedsięwzięciem wojskowym, ale też humanitarnym, czego przejawem była ewakuacja z ZSRS. Jednym z pierwszych przystanków na drodze z „niehumanitarnej ziemi” był właśnie „kraj Ariów”.

Defilada polskich żołnierzy w Tockoje, 1941 - 1942 r. Fot. ze zbiorów NAC

Ta mało znana w Europie nazwa - powszechnie używana przez mieszkańców tego kraju - oznacza Iran. Wcześniej, przez tysiące lat, znany jako Persja. W rzeczywistości Persja to europeizowana nazwa jednego z regionów - Fars - leżącego w południowo-zachodniej części kraju. Nazwa Iran, przyjęta dla podkreślenia jego dążenia do nowoczesności, zaczęła oficjalnie funkcjonować - przede wszystkim w nomenklaturze międzynarodowej - od 1935 r., na mocy decyzji szacha Rezy Pahlawiego.

Armia Polska w ZSRS

Do formującej się, na mocy umowy wojskowej z 14 sierpnia 1941 r., Armii Polskiej w ZSRS docierali nie tylko ochotnicy do służby w wojsku, ale także osoby cywilne - w tym dzieci - szukające opieki polskich władz. Sztab armii zlokalizowany został w Buzułuku koło Kujbyszewa (obecnie Samara). Jako pierwsze sformowane zostały: w Tatiszczewie (k. Saratowa) 5. Kresowa DP dowodzona przez gen. Mieczysława Borutę-Spiechowicza oraz w Tockoje (k. Buzułuku) 6. Lwowska DP pod dowództwem gen. Michała Karaszewicza-Tokarzewskiego. W Tockoje rozpoczęło się też tworzenie, początkowo pod dowództwem płk. Bronisława Rakowskiego, struktur 7. DP. W połowie października 1941 r. stan armii wynosił 2110 oficerów i 36 163 szeregowych. Dwa miesiące później, w porozumieniu z władzami brytyjskimi i sowieckimi, podjęta została decyzja o przetransportowaniu wojska i towarzyszącej mu ludności do cieplejszych i bardziej oddalonych od linii frontu terenów Kazachstanu, Uzbekistanu i Kirgistanu.

Ponieważ Stalin naciskał, aby polskich żołnierzy skierować jak najszybciej na front, a gen. Anders nie chciał wysłać do walki nieprzygotowanych do tego ludzi, zaproponował przeniesienie Armii Polskiej poza terytorium ZSRS. Spośród różnych koncepcji, przedstawianych Sowiecom przez stronę polską, wygrała ta, zgodnie z którą Polacy mieli wzmocnić wojskowe siły brytyjskie na Bliskim Wschodzie. W efekcie rozmów przeprowadzonych przez Andersa ze Stalinem, w marcu 1942 r. zapadła decyzja o ewakuacji 27 tys. żołnierzy. W tym samym miesiącu Stalin nakazał zmniejszenie liczby

racji żywnościowych dla Armii Polskiej do 26 tys. porcji, podczas gdy w tym czasie w jej szeregach było już ok. 75 tys. żołnierzy, którym towarzyszyło ok. 66 tys. cywilów. Taka ilość żywności nie pozwalała przetrwać nawet żołnierzom. A biorąc pod uwagę fakt, że dzielili się oni jedzeniem z ludnością cywilną, oznaczało to głód dla tysięcy ludzi. Po interwencjach gen. Andersa liczbę racji zwiększono do 44 tys. – i tak było to wciąż o wiele za mało.

Ewakuacja cywilów

Jeszcze zanim zapadła decyzja o ewakuacji wojska, udaną akcją wywiezienia z ZSRS grupy polskich dzieci zorganizował konsul RP w Bombaju Eugeniusz Banasiński. Na przełomie 1941 i 1942 r. wysłał on z pomocą dla Polaków w Aszchabadzie w Turkmenistanie dwie ekspedycje PCK, którymi kierował wicekonsul Tadeusz Lisiecki. Po ustaleniach przeprowadzonych ze stroną sowiecką oraz uzyskaniu zgody władz indyjskich, postanowił w drodze powrotnej przywieźć do Indii dzieci z sierocińców. W marcu 1942 r. do samochodów PCK zabrano 94 małych w pierwszej grupie i 67 w drugiej. Następnie dzieci tranzytem przez irański Meszhed, w którym przebywały do kwietnia tego roku, pojechały wzdłuż granicy afgańsko-irańskiej do przejścia granicznego z Indiami Brytyjskimi w miejscowości Zahedab.

► [Czytaj więcej na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)